
Brigita KORPAR, Matjaž LUNAČEK

“Važno je tisto, kar zdrži čas”
Intervju z Matjažem Lunačkom

“Important is what stands the test of time:
Interview with Matjaž Lunaček

Primarij Matjaž Lunaček, doktor medicine, psihiater in psihoanalitik se je psihoanalitično izobraževal v Rimu, Benetkah in Trstu v okviru Italijanske psihoanalitične asociacije. Trening iz skupinske analize je opravil na Londonskem inštitutu za skupinsko analizo. Poleg medicine je študiral tudi primerjalno književnost in literarno teorijo. Leta 1991 je skupaj z Bogdanom Lešnikom ustanovil Psihoanalitično društvo Slovenije, s psihologinjo Renato Bačer sta leta 1996 osnovala vrtec, delujoč na psihoanalitičnih konceptih. Opravljal je pomembne funkcije v okviru Združenja psihoterapevtov Slovenije in bil vrsto let direktor Kliničnega oddelka za mentalno zdravje Univerzitetne Psihiatrične klinike v Ljubljani. Psihoanalitično vedenje aplicira na literaturo in pedagogiko, leta 2011 je objavil znanstveno monografijo *Za drugačno usodo: psihoanalitična teza o krstu pri Savici*, v kateri z vidika teorije gonov obravnava Prešernovo pesnitev *Krst pri Savici*. V zadnjem času, ko se ukvarja z literarnim delom in osebo francoskega pesnika Arthurja Rimbauda, raje kot o aplikaciji govori o implikaciji. Maja 2014 je izšla knjiga kratkih esejev *Telovadci nad prepadom*, v kateri so zbrana njegova razmišljanja o psiholoških, družbenih in širših življenjskih vprašanjih in katere rdeča nit je pesnik Arthur Rimbaud. Na XI. kongresu Evropskega združenja psihoanalitičnih pristopov (ECPP), ki se bo v organizaciji Evropskega združenja psihoanalitičnih pristopov – Slovenija (EZPPS) pod naslovom *Moderni psihoanalitični pristopi v modernih časih?* odvijal 19. in 20. septembra 2014 v Portorožu, bo nastopil kot osrednji slovenski predavatelj..

Intervju je potekal v Ljubljani 18. marca 2014.

V: Gospod Lunaček, za začetek najinega pogovora bi vas vprašala, kaj je bilo tisto, kar vas je pripeljalo na pot psihiatra in kasneje psihoanalitika?

O: Da, v svojem življenju sem imel številne interese. Ne morem reči, da sem bil za kakšno stvar prav posebno nadarjen, ker potem bi me tista stvar odvedla tja, recimo, če bi se ukvarjal z risanjem ali s pisanjem ali s čim podobnim. Ampak ko sem hodil v šolo, sem vrsto tematik kar dobro obvladoval. Izbor seveda ni bila zelo zgodaj psihiatrija ali psihoanaliza, ampak medicina kot veda, ki se ukvarja z naravoslovjem. Toda ko gre vsak čez svojo osebno analizo, potem ugotovi, da so to vse peripetije identifikacij in seveda ni bilo potrebno zelo veliko, da sem ugotovil, da me je na pot medicine, o kateri pa nisem nikoli nič dvomil, peljala očetova oseba. Oče je bil znan zdravnik, pravzaprav je bil eden najbolj znanih slovenskih zdravnikov. Iz več razlogov: ker se je ukvarjal z materami in otroci, se pravi delno s porodništvom, kjer sta ti dve skupini, ženske in otroci, v ospredju. Tudi on je imel široko izobrazbo, ne samo zdravniško, ampak tudi sicer. Imel je tudi nekaj tega, rekel bi inventivnega, inovatorskega duha. Tako da sem nekoč na nekem francoskem psihoanalitičnem kongresu srečal nekega zdravnika, ki mi je dejal: »To vaše ime ... Pri svojem delu dnevno uporabljam inštrument, ki se takole imenuje.« In je res oče inovativno zasnoval instrument, ki se je uporabljal pri porodniških operacijah. Potem ko človek doraste, pa ni nujno, da je to samo zaradi psihoanalize, se mi zdijo enako pomembni procesi, ki jih označimo v nekem pozitivnem pomenu, recimo rečemo identifikacija z nekom in tako naprej, dosti manj pa se govori o obratnem procesu, ki je seveda še bolj pomemben in nujen, če hoče postati oseba resnično avtonomna. To je proces dezidentifikacije. Ko sem ugotovil, da so identifikacije z očetom zelo močne, sem, seveda že pred psihoanalizo, gledal, kako bi se dezidentificiral in tako sem že ob koncu študija poskušal iskati področja v medicini, kjer bom deloval, področja, ki bi bila čim bolj oddaljena od tistega, kar je počenjal oče. Najprej me je zanimala tropska medicina, vendar so bile pri nas razmere takšne, da to skoraj ni bilo mogoče. Dosti, dosti kasneje so se začele te stvari odvijati. Takrat so mi tako rekoč to preprečili, ker bi se bilo treba specializirati v Londonu, Klinični center je imel pomisleke, finančne in tako naprej. Kasneje me je kot vmesno polje zanimalo to, kako je psiha povezana s telesom. Takrat je zame postal pomemben Wilhelm Reich, ki je to vmesno polje na nek način obvladoval, torej kako se na telesu odražajo človeške zavrtosti, armoriranja, kot je dejal on, oklepi, ki človeka tesnijo. Od tam pa seveda čedalje bolj na psihološko področje, dokler nisem šel v čisto psihološki del, psihoanalizo. Po drugi strani me je v to pripeljal tudi moj študij, saj sem vzporedno z medicino študiral humanistični študij, primerjalno književnost in literarno teorijo. V literaturi imate neprestano razmisleke, predvsem v romanopisju 19. stoletja, veliko poskusov razumevanja psihičnega življenja, in lahko bi dejal, da literati kar zgledno daleč pridejo s svojo intuicijo. Ne prav zelo daleč, ampak precej daleč pa, to že moram reči. No, takole bi rekel, da se je s teh dveh strani stvar napolnila.

V: Med letoma 1994 in 2006 ste se psihoanalitično izobraževali v Rimu ...

O: Da, moje psihoanalitično izobraževanje je potekalo v treh velikih italijanskih mestih. Svojo osebno analizo sem opravil v Trstu, imel sem izjemno srečo, da je takrat prišla v Trst začasno živet psihoanalitičarka Silvia Amati Sas, saj je njen mož dobil direktorsko mesto v laboratoriju za atomsko fiziko nad Trstom. Drugače je bila ona članica švicarskega psihoanalitičnega združenja. Bila je zelo interesantna ženska, s tako rekoč revolucionarnim pedigrejem. Živela je namreč v Argentini, v času tamkajšnjih političnih težav, bila je zelo levo usmerjena, zaradi česar so jo izgnali. Potem je nekaj časa živela v Ameriki, kasneje se je naselila v Ženevi, nato pa v Trstu. Tako da je to dvojje lepo sovpadlo, ravno

takrat, ko je ona prišla, sem tudi jaz sprejel odločitev. Potem sem nadaljeval čisto po regularni poti, italijanska psihoanalitična asociacija je imela določen postopek, najprej uvodni intervju s tremi italijanskimi psihoanalitikami, da si sploh lahko začel s svojo osebno analizo. Po določenem številu ur se je ta intervju ponovil, zato da so dovolili, da si začel obiskovati seminarje. Seminarje, ki so trajali štiri leta in pol, sem obiskoval v Rimu, Italijani imajo namreč samo dva psihoanalitična inštituta, v Milanu in v Rimu. Osebno analizo sem torej opravil v Trstu, supervizije pa deloma v Rimu in deloma v Benetkah. Tako moja osebna analitičarka kot tudi oba supervizorja so bili zelo pišoči ljudje in tudi znani na mednarodni psihoanalitični sceni. Supevizor iz Benetk, Antonio Alberto Semi, je napisal več monografskih knjig, veliko se je ukvarjal s prostimi asociacijami. Bil je močno povezan s francosko psihoanalitično sceno, kar je bilo meni izredno ljubo, ker se mi zdi, da predvsem pri nas, pa tudi kje drugod, prevladuje ameriško-angleška scena. Francozi so imeli svojo smer in po mojih izkušnjah s psihoanalitičnih kongresov bi dejal, da so imeli tematike najbolj poglobljeno obdelane. Tudi organizacijsko in teoretično so bili ti kongresi romanskih, francosko govorečih dežel – tja so namreč prihajali ne le Francozi, ampak tudi Belgijci, Švicarji, Katalonci in Italijani – zelo tehtno pripravljene. Za to tehtnost se morajo brez dvoma zahvaliti Lacanu. Seveda ne morem reči, da so vsi ti ljudje lacanovci, sploh ne, saj imajo svojo smer, vendar je večina teh psihoanalitikov v nekem obdobju svojega izobraževanja obiskovala Lacanove seminarje. Lahko bi dejal, da so bili vsi na nek način zaznamovani s preciznostjo misli, pa tudi s filozofsko obarvanostjo, kar jim je dajalo neko veliko širino.

V: Lacana ste integrirali tudi v svoje klinično delo?

O: Da, zdi se mi, da nekateri tega niso mogli tako uporabiti, meni pa se je zdel Lacan tudi klinično uporaben. Ampak ne tam, kjer se ukvarja s tem, kako preuredi sam psihoanalitični »setting«, saj veste, tiste njegove kratke, kratke seanse. Dokler se mu je zdelo, da se razvija zanimivo, je seansa trajala, potem je pacienta lahko odslovil, včasih po petih minutah, bral je časopis itn. Vse to se mi je zdel hud odklon, saj vemo, da potrebujejo ljudje, ki so travmatizirani, veliko stabilnost in je na tak način težko. Morda je predpostavljal, da bo v njih s tem sprožil zelo močan, tudi negativen transfer. Skratka, to je način, ki meni nikakor ne bi bil blizu. Teoretično pa, recimo njegovi Štirje temeljni koncepti psihoanalize, to, kar on izlušči, in če se nekako čez njega prebiješ, ker je razmeroma hermetičen avtor, se mi zdi, da je skrajno, skrajno koristen. Predvsem to, kar je mene začelo razmeroma kmalu zanimati, teorija gonov, kar je moja osrednja preokupacija. Zdi se mi, da je ta del psihoanalitične teorije daleč, daleč podcenjen, čeprav ravno goni in način, kako delujejo, v resnici močno vplivajo na psihoanalizo in na njene izide. In zanemarjanje tega se mi zdi zelo slabo.

V: V svojem delu *Za drugačno usodo: psihoanalitična teza o krstu pri Savici* (2011) ste z vidika teorije gonov obravnavali Prešernovo pesnitev *Krst pri Savici* ...

O: Da, zanimivo je, da skozi teorijo gonov lahko tematiziraš zelo subtilne reči. Zdi se mi, da ta teorija omogoča razlago ne le individualnega življenja in nekkih bolj individualnih osebnih odnosov, ampak tudi razlago družbenih mehanizmov. In ravno premajhno prepoznavanje tega se mi zdi, da mogoče botruje temu, da ljudje nikakor ne morejo priti na kraj s svojimi impulzi. Jih preprosto premalo poznajo – bodisi, da gre za tiste, kot bi rekel v širšem, erotične, ali pa tiste smrtne, tanatične. Iz premajhnega poznavanja izhajajo nepotrebni zapleti in iz tega izhajajoče tragedije, kot so vojne. To se mi zagotovo zdi osrednja psihoanalitična tematika.

V: V strokovnih krogih veljate za človeka, ki se je največ ukvarjal z zgodovino psihoanalitičnega gibanja na Slovenskem. Zanima me vaše mnenje o tem, zakaj med Slovenci ni psihoanalitika prve generacije in zakaj je bil tudi kasneje na Slovenskem tako pozen razvoj psihoanalitičnega gibanja.

O: Ko sem se začel s psihoanalizo poglobljeno ukvarjati, se mi je zdelo nujno, da se pogleda zgodovino, in seveda tudi to, kar pravite, pogledati razloge, zakaj se tukaj psihoanaliza ni razvijala. Tega sem se lotil precej temeljito, na začetku devetdesetih let sem dobil avstrijsko štipendijo in šel dvakrat na Dunaj, kjer sem pregledoval arhive. Srečal sem se tudi s takrat najbolj slovečim zgodovinarjem psihoanalize, to je bil Dunajčan židovskega rodu, Leopold Loewenthal, ki je ustanovil evropski časopis za zgodovino psihoanalize. Nanj sem se obrnil tudi zato, ker so bile govornice, da je bil v tisti prav prvi generaciji – se pravi, da gre za ljudi, ki so bili po letih rojstva blizu Jungu ali pa Ferencziju – pri nas zdravnik, ki je imel tudi filozofsko izobrazbo, Alfred Šerko. Freud je imel okoli leta 1900 predavanja, na katerih so se študentje podpisovali, zato sem Leopolda Loewenthala, ki je imel vse te podatke, prosil, ali lahko preveri podpise. Govorilo se je namreč, da naj bi Alfred Šerko en ali dva semestra zaporedoma obiskoval Freudova predavanja. Loewenthal v dokumentih ni mogel najti Šerkovega podpisa. Je pa res, da on ni bil študent prav na tisti smeri, tako da je možno tudi, da se ni podpisal. Kasneje sem se ukvarjal tudi z osebnostjo dr. Šerka, ki je leta 1934 napisal knjižico, pravzaprav pamflet O psihoanalizi. Vidimo lahko, da je Šerko inteligenten človek, da je najprej pogledal določena psihoanalitična področja. Potem je z grozljivim besom in odporom vse to zavrzel. Vidi se tudi, da je zadeva napačno motivirana. Ko sem se ukvarjal z njegovo osebnostjo, sem našel cel kup razlogov, zakaj je tako zavrnil psihoanalizo. Zdelo se mi je, da si nikakor ne bi dopustil, da kdo o njem karkoli psihološkega razmišlja oz. da ga analizira, saj je imel tudi dosti bizarnih potez. Konec dvajsetih in v začetku tridesetih let prejšnjega stoletja so se za psihoanalizo pričeli zanimati nekateri naši literati, na primer Slavko Grum in Vladimir Bartol. Alfred Šerko je imel v zvezi s psihoanalizo toliko besa, da je hotel to na vsak način ustaviti. Takrat, v dvajsetih in v tridesetih letih, je pri nas nastal interes z dveh strani, na eni strani so bili literati, ki sem jih že omenil, na drugi strani pa je bila skupina marksistično usmerjenih študentov, predvsem na Pravni fakulteti. Ti študentje, med njimi tudi Drago Šega, so komunicirali z levo usmerjenimi zagrebškimi študenti, ki so bili privrženci Wilhelma Reicha. Zanimivo je, da med njimi srečamo tudi kasnejšega, zelo slavnega jugoslovanskega politika Kočo Popoviča. Šerkova supresija je zagotovo opravila z literati, npr. Grum je bil občutljiva oseba – ko ga je Šerko na tak način ustavil, Grum ni bil toliko prodoren, da bi nadaljeval. Bartol je bil nekoliko bolj prodoren, zadnja stvar, ki jo je zapisal v zvezi s psihoanalizo, je bil zapis ob Freudovi smrti, torej leta 1939. Glede marksističnih študentov – v času stalinizma, pa ne takoj na začetku, ampak šele okrog leta 1934, so se stalinisti zelo ostro postavili proti psihoanalizi, proti zametkom psihoanalize, omenimo lahko Sabino Spielrein, ime, povezano z Jungom. Lahko rečemo, da je prišlo do supresije tako v Rusiji kot seveda tudi v našem okolju. Glede dogajanja pri nas po vojni so vsi, kdorkoli je o tem govoril, razlagali, češ da je bil pri nas tak sistem, ki je bil takšnemu razmišljanju nenaklonjen, ker je bil celotni vzhodni blok psihoanalizi nenaklonjen, in da je to zadelo tudi nas. Jaz se s tem ne strinjam, mislim, da to ni bilo tako, da če se je kdo že hotel ukvarjati s psihoanalizo, s tem ni imel problema. Takrat so državno ljudi pošiljali na razna izobraževanja, in pedopsihiatrinja, profesorica Bazilija Pregelj, je bila, mislim da leta 1954 v Londonu, si ogledala Center Anne Freud in se malo seznanila s psihoanalizo. Mislil sem, da je imela več stika, ampak mi je sama, v intervjujih, ki sem jih imel z njo, povedala, da je bilo to zelo bežno, da je tudi Anno Freud zelo bežno srečala. Tudi našega starosta akademika profesorja Milčinskega je država poslala na izo-

braževanje, šest mesecev si je ogledoval pomembne psihiatrične centre v Švici, Franciji in Angliji. Mislim, da ni bilo nobene ovire, da bi se lahko nekdo, če bi že hotel, s tem ukvarjal. Je pa to seveda zelo nenavadno, ker je Ljubljana vendarle v primerjavi z ostalimi mesti dovolj blizu Dunaja. Gledal sem sezname vseh tistih slovenskih zdravnikov, ki so v Freudovih začetkih študirali na Dunaju in so imeli priložnost priti v stik s psihoanalizo, pa se to vendarle ni zgodilo. Temu je bil tukaj na našem obrobju morda še najbližje Vladimir Bartol. Bartol se je v Londonu srečal tudi s Freudovim biografom Jonesom, s katerim sta se menda pogovarjala, da bi Bartol pričel z analitičnim izobraževanjem. Pri Bartolu, o katerem sem napisal sestavek, sem videl narcističen problem, zato se on ne bi podvrnil takšni obravnavi, ker je bil eklatantno narcistična oseba. Kvečjemu bi govoril o drugih in predaval, pa tudi zelo hitro, zelo hitro se je čutil usposobljenega. Vsekakor se po vojni Bartol za psihoanalizo ni več zanimal. Situacija v slovenski psihiatriji pa je bila tako mizerna, da je bilo ogromno dela okoli temeljnih stvari. Ve se pa, da so bili nekateri psihiatri, recimo direktor Psihiatrične klinike prof. Kanoni, seznanjeni s psihoanalizo.

V: V sestavku, ki ste ga omenili, Prispevek Vladimirja Bartola k uvedbi in popularizaciji psihoanalize, predstavljenem na 1. Pintarjevih dnevih leta 1995, imenujete Bartola kot prvega slovenskega klinika, omenjate tudi njegove zapiske seans. Lahko prosim kaj več poveste o tem?

O: Bartolovi zapiski seans so prišli do mene preko kolegice psihiatrinje, ki je bila kot študentka na stanovanju pri Bartolovi vdovi. Iz zapiskov je razvidno, da je Bartol seanse razdelil precej rigidno, razvidno je tudi, da je imel paciente na kavču. Če se prav spomnim, so se seanse po svoji strukturi popolnoma ponavljale – pacient je povedal neke sanje, ki jih je potem Bartol poskušal razložiti, kar je za današnje analitične pojme zelo problematična zadeva. Seveda si lahko predstavljate, da ni imel nobene supervizije in da je to, kar je vedel, vedel pač iz knjig. Načitan pa je še kar bil, vsekakor neprimerno bolj kot Grum. Grum je poznal samo neke osnovne Freudove tekste, kot so Predavanja za uvod v psihoanalizo in Psihopatologija vsakdanjega življenja, medtem ko je imel Bartol širši nabor branj. Zanimivo je, da v Bartolovem romanu Čudež na vasi nastopi lik psihoanalitika, kar je bila v tistem času rariteta. Nad tem je bil presenečen tudi Leopold Loewenthal, ko sem mu pripovedoval o tem. Nekateri italijanski avtorji v Trstu so se tudi zanimali za psihoanalizo, njena spoznanja so skušali vplesti v svoje zgodbe, mislim pa, da ni nihče od njih v teh zgodbah za lik uporabil psihoanalitika.

V: Sigmund Freud je leta 1907 pri obravnavi Jensenove novele Gradiva, ki je njegova prva objavljena analiza kakšnega od književnih del, če seveda ne štejemo njegove obravnave Kralja Ojdipa in Hamleta v Interpretaciji sanj iz leta 1900, pisal o literatih kot o »dragocenih zaveznikih«, o zavezništvu literature in psihoanalize ...

O: Da, to se mi zdi tako lepa formulacija, kadar imam priložnost, jo rad povem. Zdi se mi, da zavezništvo zmeraj predstavlja nekaj enakopravnega, kasneje smo pa lahko videli, kot da si je psihoanaliza vzela pravico, da razlaga literarna dela in da gre za enosmeren odnos, in sicer avtoritarne narave. Da literatura in literati postanejo nekakšni sužnji psihoanalize. Znana dekonstruktivistka Shoshana Felman meni, da lahko literatura in umetnost nasploh enako ponudi psihoanalizi kot obratno. Felmanova uporablja izraz implikacija, implikativno, ki sem ga začel uporabljati tudi jaz, gre za povezanost dveh področij, psihoanalitik se ne postavlja kot razlagalec. Sedaj, ko se razmeroma intenzivno ukvarjam z literarnim delom in osebo francoskega pesnika Arthurja Rimbauda, zelo pazim, poskušam uporabiti psihoanalizo, psihoanalitično vedenje, vendarle na drugačen način. Rekel bi, da v resnici ne na način analize, ampak da poskušam čustvena stanja samo opredeliti, niti ne analizi-

rati. To se mi zdi spoštljivo. Spoštljivost je sploh ena temeljnih kategorij mojega razumevanja psihoanalize. Se pravi priznati, ne glede na to, ali je naš pacient, klient, kakorkoli ga imenujemo, v nekih zagatah in stiskah in ne vem čem še vsem, ga je treba tretirati kot kompletno osebo, takšnega, kot je, in ga takšnega, kot je tisti trenutek, sprejeti. Čeprav vemo, da je prišel zato, da se bo spremenil. Ampak kot da ni mogoče, saj to je pa itak znana fraza, da ni mogoča sprememba, če najprej ne sprejmeš tistega, kar je. V tem smislu sem mogoče kar ponosen nase, da je več ljudi, s katerimi sem delal skupaj na kliniki, tako spontano reklo: »Pri tebi mi je najbolj všeč to brezmejno spoštovanje pacientov.« To me je ganilo, bil sem zadovoljen, da se to vidi. Ker včasih se mi zdi, da s temi svojimi znanji, vedenji ... Ali pa bi hoteli kaj hitreje narediti in potem lahko stvari postanejo intruzivne. To je ena najhujših stvari, ki se lahko zgodijo v odnosih. Bodisi pač zanemarjanje na eni strani ali intruzivnost na drugi, in ne bi rekel, da je ta intruzivnost kaj manj maligna kot zanemarjanje. Skratka, ob enem ali ob drugem tista druga oseba, ki je vsaj začasno ali kakorkoli vezana na nas ali celo začasno od nas odvisna, ob takih stvareh, kot sta intruzivnost in zanemarjanje, ne more napredovati, to ni stimulatívno okolje.

V: Leta 1996 ste skupaj s psihologinjo Renato Bačer ustanovili psihoanalitični vrtec ...

O: Ideja psihoanalitičnega vrtca ima več izvorov. Na eni strani je to izkušnja, ki sem jo imel s tovrstnimi ustanovami v zvezi s svojimi otroci, in ta izkušnja, niti glede na to, kako sem jo jaz doživljal, niti, kako so jo doživljali moji otroci, ni bila pozitivna. Zdelo se mi je, da je to nek svet, ki loči otroka od starša. Vrata vrtcev ali igralnih sob so se zaprla in nisi imel nobenega vpogleda, kaj se tam dogaja. Informacije, ki so jih vzgojiteljice morda dale, so bile navadno pičle, nanašale so se na tisto, kar se mi sploh ni zdelo pomembno, na kar so še zdaj velikokrat pozorni – koliko otrok je, ali je spal, elementarne potrebe, ki seveda morajo biti zadovoljene, ampak pri zdravem otroku ne morejo biti ne vem kako problematične. To je bila ena stvar, ta osebna izkušnja, druga pa je bila, da se je v predšolski vzgoji veliko govorilo o dveh modelih pristopa, avtoritarnem in permisivnem. Nепrestano so se »permisivci« in »avtoritarci« med seboj nekaj šli in se še kar naprej grejo, meni se je pa zdelo, da če otroku prisluhneš, pač v skladu z njegovo dobo rasti, če prisluhneš njegovim potrebam, potem ko so seveda tudi že verbalizirane, pač tistemu, kar verbalno izraža, da skozi razumevanje otroka, nekako v odnosu z njim ti dve kategoriji tako rekoč odpadeta. Ker če mi rečemo permisivno, smo zmeraj na tem, kako kot vzgojitelji ali starši otroku nekaj dovoljujemo, ne dovoljujemo in tako naprej ali pa »avtoritarci« prepovedujejo. Meni se je zdelo, da če to spraviš v razumen kontekst, če otroka vprašaš, kaj stoji za neko njegovo akcijo, ki jo mi morda označimo, nekdo bo rekel, saj to pa ni nič takšnega, da otrok to počenja, nekdo drug pa, da otrok tega ne sme počenjat, se pravi, če se pozanimamo, kaj ima otrok v ozadju tega, bomo seveda zelo dobro spoznali svet njegovih gonov. In seveda če bomo obvladali teorijo gonov, bomo pa tudi vedeli, kako je zdaj to razvojno umeščeno. Skratka, zdelo se mi je, po Freudovi frazi, ko reče: »Tam, kjer je bil id, naj bo jaz«, bi rekli: »Tam, kjer je bila vzgoja, se pravi nek aktiven način, kako otroku nekaj dovolim ali prepovem, naj bo analiza«. Namesto vzgoje analiza. Da pa bi bilo to mogoče tudi pri otroku, se mi je zdelo možno zaradi moje klinične prakse, ker sem imel kar težke paciente, nekateri teh pacientov bi se lahko imenovali borderline ali pa so mogoče imeli tudi kakšne disocialne značilnosti. Jaz sem se zmeraj čudil, čudil sem se nad tem, kako so se pri osebah, ki so bile skrajno problematične v svojem življenju, če jim je bilo izkazano spoštovanje, pozornost, da sem poslušal, kaj ta oseba govori, so se ti odkloni v razmeroma kratkem času nehali dogajati. Najprej v samih seansah, potem pa, seveda dosti kasneje, tudi v življenju, ker tam so bili pa neprestano provocirani. Zdelo se mi je, da če lahko to dosežem v klinični situaciji, da je možno tudi z otrokom, ki pogosto

pač sledi svojim impulzom, ki jih še ne obvlada. Da se lahko s takim pristopom do otrok marsikaj doseže. Ko smo ustanovili psihoanalitični vrtec, sem bil že seznanjen ne samo s psihoanalizo, ampak tudi s skupinsko analizo in s teorijo srednje skupine Patricka de Mareja. Vse to sem spravil v medsebojno zvezo, potem smo naredili takšen program, da so otroci delovali v tej grupi, kot to gre v skupinski analizi, kjer moraš tudi poznati mehanizme medsebojnega delovanja, vodje in tako naprej. Potrebno je bilo razumeti individualno psihično življenje, kar omogoča psihoanaliza, tretji del je bil pa ta, da smo starše zbrali v srednjo skupino, kjer smo sedeli vsi, ki smo bili zainteresirani za to, da se otroci dobro razvijejo. To je bil zmeraj starševski par, če je seveda bil starševski par, ali pa samohranilka, samohranilec, vzgojiteljica, vodja vrtca in jaz kot vodja tega projekta. Kolateralni učinek je bil ta, lahko bi strnil v eno bistveno frazo, ki jo je več staršev izreklo: »Kako naj spravim otroka čez njegovo problematično fazo, če sam nisem šel dobro skozi.« Ko so starši pri sebi opazili pomanjkljivosti, so se nekateri, pa ne tako redko, odločili tudi za svojo terapijo. To se mi je zdelo kolosalno. Prav to: »Kako bom pomagal?«, tako kot pri bolj enostavnih stvareh, kako bo neplavalec nekega utapljaljočega rešil iz vode, če nisem opremljen za to. Mislili smo, da bomo lahko idejo psihoanalitičnega vrtca močno razširili, vendar se je izkazalo, da stvar finančno sploh ne bi vzdržala. Za vzgojitelje smo zahtevali, da se primerno psihoanalitično izobrazijo, upal sem, da bodo tudi sami šli v ta proces, pa niso, vzgojitelji so se menjavali, zmeraj se je kaj zgodilo, oseba je zanosila in tako naprej. Skratka, nikoli nismo prišli čez to, da bi lahko imeli več kot dve skupini, se pravi štirje vzgojitelji, ravnateljica in jaz. Upali smo, da bi vsaj en del enote vrtca čisto posvetili psihoanalizi. No, to časovno in v nobenem smislu, tudi finančnem, ni šlo, ker so bili naši pogoji nekoliko drugačni, kot so sicer veljali za vrtec. Bil sem prepričan, da vzgojitelj, vzgojiteljica ne more vzpostaviti zelo pristnega, individualnega odnosa z množico otrok. Zato smo postavili mejo deset otrok, da vzgojitelj, vzgojiteljica deset psihičnih entitet lahko še na nek način razume, se z njimi ukvarja, več pa ne. Že za to je bilo treba najti dodatna sredstva, jaz sem večino časa delal brezplačno, za svoje vodenje in supervizijsko delo pravzaprav, razen kratkega obdobja, nisem bil nič plačan. Skratka, bila je cela vrsta zapletov. Sam način, sam koncept se je pa odlično izkazoval, kajti otroci so neprimerno bolj razumeli sebe in druge. Nekateri starši so bili sicer zaskrbljeni, kaj bo z njimi, ko bodo prišli v šolo, ker se jim je zdelo, da mi sicer zelo veliko pozornosti polagamo na razvoj njihovega čustvenega življenja, premalo pa na kognitivni razvoj. Potem ko so šli ti otroci v šolo, se je pokazalo, da je njihova čustvena kapaciteta nekaj, kar je stabilnega, znanje, tudi če so ga imeli kaj manj kot drugi otroci, pa so v šoli zelo hitro nadomestili. Psihoanalitični vrtec je bil narejen vzorčno in na tak vzorčen način še zmeraj deluje. Poleg tega, da smo zmanjšali skupine, se nam je zdelo pomembno tudi to, da sta prisotni figuri vzgojitelja in vzgojiteljice, da bi bilo čim bolj podobno družini. Skupine so bile heterogene, v njih so bili tako otroci tik pred šolo kot tudi dojenčki. Šlo je za zanimivo možnost, da so imeli starejši otroci ob mlajših možnost regradirati, obratno pa so lahko mlajši otroci zaradi heterogenosti skupin razvojno napredovali. Skupino sem redno obiskoval, se usedel med otroke, ki so me poznali kot dr. Lunačka in vedeli, da imam neko posebno funkcijo, ki je povezana z njimi. Podobno kot če imate v psihoanalizi supervidiran primer, pacient na nek način, ne čisto zavestno, ali pa tudi, ve, da se z njim ukvarja še nekdo tretji. Da je tako rekoč pred samovoljo v dialogu, kar bi bil grob izraz, obvarovan z neko instanco. To je lahko v smislu figure psihoanalitika, lahko pa je tudi v čisto simboličnem smislu. Eden od mojih pacientov je to fantastično formuliral, ko je razmišljal o analitični situaciji, ki jo je povezal s sanjami in je, ne da bi imel pojma o psihoanalizi, definiral to, čemur rečemo psihoanalitično polje. Dejal je, da je sanjal žensko osebo, ki je bila v prostoru in je v roki visoko držala svetilko ter z njo osvetljevala polje, v katerem

sva bila midva s pacientom. Že v svoji lastni interpretaciji je pacient ugotovil, da je to tako rekoč psihoanaliza sama, da sem tukaj jaz, da je tukaj on in pa psihoanaliza. Da smo trije, neka instanca, ki nas konec koncev tudi, enega in drugega, mi bi rekli zavezuje v smislu alianse, terapevtske zveze. Nekaj, kar je nad mano in kar je nad njim v smislu svetlobe, ne hierarhično, nekaj, kar osvetljuje polje. Meni se je to zdela kolosalna metafora. Pri psihoanalizi je zanimivo, kako se zgodi, da vednost prehaja z enega človeka na drugega, ne da bi poučevali, kar je zelo dobro definiral Octave Mannoni. Psihoanaliza je tako rekoč primer za to, saj nič ne povemo, ne razlagamo v tem smislu in vendar sem videl, da po nekem času lahko pacienti definirajo vse temeljne premise psihoanalize, od gona, transferja, ponavljanja in tako naprej, na svoj originalen, morda tudi boljši način, kot jih najdemo v knjigah. To mi je bilo pri psihoanalizi fascinantno in zaradi načina, kako teče psihoanalitična observacija, bi ji jaz vendarle dodelil status svoje vrste znanosti. Nekje sem celo zapisal, da se mi zdi nadznanost zaradi tega, ker ima za opazovalca nekoga, ki se je vsaj toliko potrudil, da poskuša vedeti, kaj se v času opazovanja z njim dogaja. Vemo, da lahko znanstvenik, ki se ukvarja na primer z biologijo ali kemijo, polje kontaminira s svojimi odkloni, razmišljanji, postavlja se vprašanje interpretacije rezultatov itn., dejal bi, da znanost nikakor ni nevtralna. Zdi se mi, da je tukaj psihoanaliza naredila poseben preboj s tem, da je opazovalna instanca že hkrati tudi sama opazovana od same sebe z observirajočim jazom.

V: Kaj bi svetovali psihoterapevtom za ohranjanje čistega instrumenta, s katerim delamo?

O: Mislim, da je najvažnejši neprestan razmislek. Vemo, da nam naši pacienti, klienti v zaupljivem ozračju, v prenosih, lahko izrečejo tudi marsikaj hudega. Izrečejo lahko dve vrsti stvari, ene, ki so zaradi transfera čisto deformirane, vendar jih moramo mi nositi in nekako poskrbeti, da bo potem ta deformacija izginila. Drug del, druga vrsta teh stvari pa je bolj problematična, in tukaj sem videl, da imajo psihoanalitiki velike probleme, saj sebe vzamejo, češ, jaz sem analiziran, sem na neki poziciji, in ko pacient nekaj o meni izreče ... To sem velikokrat videl, ko so psihoanalitiki predstavljali primere, ko se brez preostanka spravi v polje transfera, tudi kadar je pacient analitika doživel in označil kot realno osebo. Če analitiki ne prenesemo nečesa, kar nam je pacient izrekel, če je naša značajska poteza ali pomanjkljivost, in to spravimo v kontekst transferja, potem se mi to zdi etično zelo sporno. Namesto da bi pacientu pomagali, da bi svojo psihično realnost in realnost okrog sebe čim bolj jasno videl, mu jo zameglimo. Kako ohranjati čist instrument? Gotovo ne samo z osebno analizo, ampak, kot je dejal Freud – nekdo ne more biti dober psihoanalitik, če ne obvlada nekih humanističnih področij. Zdi se mi, da lahko tudi s tem, ne samo ozko skozi samoanalizo, pa potem ko smo analizirani, ampak da lahko tudi skozi ta humanistična polja čistimo svoj instrument. Menim, da je zelo pomembno, da se bere, gleda gledališke predstave ... Kajti dejstvo je, da čim širše bo to naše polje, tem manj bomo v tem smislu prizadeti. Primerjamo lahko z morjem, v katerega kane nekaj črnega, kar se bo slej ko prej razpustilo, če pa je zoženo, bo prišlo s spuščeno barvo do kontaminacije. V današnjem času se ve, da je interes za psihoterapevtski poklic razmeroma kar velik. Pa se včasih vprašam, ali bodo vsi ti ljudje pripravljeni iti skozi res temeljito osebno izkušnjo in potem še naprej graditi sami sebe kot osebe? Ali bo res vsa ta množica ljudi to zmožna? Ali se bodo znotraj zaprtih sob dogajale stvari, ki se ne bi smele? Ne mislim zlorabe, ampak subtilne stvari, ki jih težko kdo pokaže, stvari, ki, kot sem prej dejal, zameglijo resničnost.

V: Še eno vprašanje o zgodovini slovenske psihoanalize – zakaj se je po vašem mnenju prav Schulz - Henckejeva neoanalitična smer zdela Leopoldu Bregantu za naš prostor najbolj primerna?

O: Breganta sem osebno poznal, poslušal sem njegova predavanja. To je bilo precej popreproščeno, osebe ste lahko postavili v neko shemo, v tipe, čeprav je potem on to nadgradil. Čeprav, če se spomnim tistih predavanj, je to v primerjavi z obširnostjo psihoanalitičnega polja, vse te literature in tako naprej, zelo, zelo skromno. Kot študentje smo imeli veselje s tem, s kategoriziranjem ljudi, in ne morem reči, da ni bilo v pomoč. Včasih se spomnim svojih prvih pacientov, ki nikakor niso bili lahki primeri. Spominjam se pacientke, ki je imela paranoidno epizodo, bila je na Psihiatrični prvi pomoči. Ne da bi kaj posebej znal, sem se lotil dela z njo, delala sva leto in pol in rezultat je bil odličen. Ampak mislim, da se to nanaša na empatijo, empatije se ne da priučiti. Empatija je odvisna od tega, kako smo odraščali, kakšni so bili naši primarni odnosi z drugimi ljudmi in tako naprej. Empatija torej in pa zagotovo tudi to, da sem imel tudi kot zdravnik neko skrb za to pacientko. Sicer zdaj ne morem več vedeti, o čem sva se pogovarjala, spominjam pa se, da je do mene vzpostavila izredno zaupljiv odnos, pripovedovala mi je veliko stvari iz svoje preteklosti. Ko sva pričela delati, je bila še znotraj paranoidnega, dobivala je antipsihotična zdravila, enkrat mi je v joku pripovedovala, kako grozno se počuti, jaz sem zdravnik, ona pa daje zdravila pod jezik in jih kasneje izpljune ... Imela je strahove, v transferu seveda, kako bo zdaj ona z moje strani zavržena, kaznovana, ker ne uboga. Kasneje mi je še občasno kaj napisala, tudi o tem, da ji ljudje pravijo, da je čisto drugačna, in ona jim je odgovarjala, popolnoma odprto, da se tega naučiš v psihoterapiji. Mislim, da tista osnovna vedenja, ki nam jih je posredoval Bregant, pa mogoče to, kar človek osebno ima, če seveda ima, je dalo tako kombinacijo, da se je dalo delati. Čeprav je zanimivo, da se je odločil za Schultz - Henckeja, saj se tudi v Nemčiji zanj ni nihče menil. Vemo, da so bili Nemci nekaj časa zaradi vojne in vsega kot ohromljeni, kasneje pa so se precej naslonili na angleško šolo, na Kleinovo in ostale. Je pa bila Schultz - Henckejeva teorija zbrana v eni knjigi, kar morda tudi ni napačno. Nek moj pacient je nekoč dejal: »Vse te psihoanalitične knjige, toliko jih je, po moji izkušnji s psihoanalizo mislim, da bi se dalo vse v razmeroma drobno knjižico zapisati, pa bi bilo vse jasno.« Mogoče res, vsa ta literatura, ne vem, je vprašljivo ... Čeprav, ko se človek uči, je dobro, da je toliko izbora, da ima na razpolago toliko stvari, kasneje pa ne vem, ali je ravno vse to potrebno.

V: Tik pred izidom je vaša nova knjiga, zbirka esejev *Telovadci nad prepadom* ...

O: To je knjiga kratkih esejev, nekaj jih je namenjenih tudi vzgoji in psihoanalizi. Zdelo se mi je, da jih je razgledan intelektualec, ki gleda stvari okrog sebe, mogoče dolžan pokomentirati, na dan pripeljati kakšno svojo izkušnjo z branji, ki so morda manj znana. V esejih se pojavljajo različne tematike, od tega, kako razumeti, kaj je to genij, do tega, kako razumeti ustvarjalnost, pa kako je z identifikacijami, kam peljejo ... Osrednja nit je to, s čimer se sedaj bolj intenzivno ukvarjam, pesnik Arthur Rimbaud. Zanimivo mi je bilo, da sta Freud in Rimbaud tako rekoč vrstnika, Rimbaud je rojen 1854, Freud pa 1856. Zanimalo me je, kaj je bilo to v tem času, da je vzbujalo prav taka zanimanja. Če Rimbauda zelo natančno berete, vidite, da ga zanima isto kot Freuda, kako globalno spoznati samega sebe. Freud je potem izumil metodo za spoznavanje samega sebe, Rimbaujeva pa je bila drugačna, uvrstil bi ga med velike inovatorje tudi na psihološkem področju. Drugače v esejih, lahko bi jih poimenoval poetični eseji, ki pa niso brez resnice, obravnavam znane in manj znane umetniške osebe. Naslov knjige bo *Telovadci nad prepadom*, ker če hoče človek v življenju kaj napraviti, se je treba kar precej potruditi za pridobitev večšine, ki ni brez nevarnosti. Knjigi sem dal takšen naslov, ker si kot telovadca predstavljamo

nekoga, ki zelo obvlada neko veščino, hkrati pa, če gre človek v neko preciznost, v neko skrajnost ali pa želi nekaj ugotoviti, lahko pade zelo globoko.

V: Na XI. kongresu Evropskega združenja psihoanalitičnih pristopov (ECP), ki se bo v organizaciji Evropskega združenja psihoanalitičnih pristopov – Slovenija (EZPPS) odvijal pod naslovom *Moderni psihoanalitični pristopi v modernih časih?* 19. in 20. septembra 2014 v Portorožu, boste osrednji slovenski predavatelj. Morda kakšna asociacija na to temo?

O: Če sem iskren, ko sem slišal ta naslov, mi ni čisto »legel«. Ljudi se sprašuje, kako v času, ki se spreminja, opravljati takšno delo. Vendar se mi zdi, da je za psihoanalizo pomembno, da se stvar pogleda tudi »sub specie aeternitatis«, nekaj, kar se obdrži, ker ni povezano samo s tem časom. Zdi se mi, da se moramo zmeraj truditi, ne da se času prilagajmo, ampak da ohranjamo neko linijo, ki je v tem smislu trajna. Za Freuda rečejo, bil je otrok svojega časa in tako naprej, pa tudi res je lahko marsikaj od tega, ampak važno je tisto, kar zdrži čas. V naslovu kongresa je beseda moderno, jaz nisem nič navdušen nad modernim, jaz sem navdušen nad hipermodernim, ker tisto, kar je hipermoderno, je sposobno vztrajati v liniji. Recimo Rimbaud, on ni moderen, če bi bil moderen, bi že prišel iz mode, on je hipermoderen, njega se čas v mnogo čem sploh ne dotakne. V psihoanalizi, v samem postopku psihoanalize je seveda prišlo do raznih sprememb ... Mislim, da bo naslov mojega prispevka *Enigma psihoanalitične procedure* in me bo seveda bolj zanimalo tisto, kar je trajno, ne, kar je odgovor na trenutno situacijo. Če se gremo to, se hitro zapeljemo v neke konformizme, adaptacije in podobno. Nekaj, kar je sposobno vztrajanja, ima pač drugo težo. Najbrž bom kritičen do pojma modernega.

V: Bi morda za konec najinega pogovora želeli še kaj sporočiti bralkam in bralcem revije *Kairos*?

O: Ne vem čisto natančno, kdo so bralke in bralci revije *Kairos*. Čeprav sem do psihoanalize zelo zaupljiv, sem do tega, ali se lahko z nekim enkratnim branjem, kaj premakne, skeptičen. Je pa zmeraj fino, če se mogoče katera od misli, katera, dotakne ene same osebe. Pravijo, da je potem stvar že upravičena.
